

Tartu ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika õppekava

Ene Runno

**Tartumaa õpetajate hinnangud väärtuskasvatuse
õppematerjalidele „Koos on hea“ ja „ Väike heategija – koos
õpime tegema head!“**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Igne Lembinen

Läbiv pealkiri: väärtuskasvatus I kooliastmes.

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Igne Lembinen (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Ph D Pille Häidkind

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Tartumaa õpetajate hinnangud väärtuskasvatuse õppematerjalidele „Koos on hea“ ja „Väike heategija – koos õpime tegema head!“

Resüme

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, kui sageli kasutavad ja kuidas hindavad Tartu ja Tartumaa õpetajad väärtuskasvatuse õppematerjale „Väike heategija- koos õpime tegema head!“ ja „Koos on hea“. Andmeid koguti küsimustikega. Kvantitatiivses uurimuses osales 60 õpetajat ja kvalitatiivses kolm õpetajat.

Uurimuse kvantitatiivses osa selgus, et õpetajad ei kasuta eriti antud õppematerjale, sest ei ole teadlikud selliste kogumike olemasolust. Need, kes kasutavad hindasid materjale positiivselt- õppematerjalid on huvitavad, jõukohased, mugavad kasutada ja sobilikud kasutamiseks I kooliastmes.

Uurimuse kvalitatiivses osas andsid õpetajad hinnangu õppematerjalidele ja muutustele õpilaste käitumises, vaatluse ja materjalide katsetamise põhjal. Selle tulemusena selgus, et õppematerjalidega töötamise järgselt, käitusid õpilased hoolivamalt ja märkasid rohkem abivajajaid enda ümber.

Märksõnad: väärtused, väärtuskasvatuse õppematerjalid

Evaluations to values educational materials ”Koos on hea“ and “Väike heategija- koos õpime tegema head!“ given by teachers in Tartu and Tartu County .

Abstract

The aim of this study was to research how often teachers in Tartu and Tartu County use and how they evaluate values educational learning materials “Väike heategija- koos õpime tegema head!“ and ”Koos on hea“. The data was collected with questionnaires. The study sample consisted of 63 teachers.

It was found that teachers do not use values educational materials, because they do not know that these materials exist. Teachers, who use the educational materials gave positive feedback -the educational materials are interesting, convenient to use and suitable to be used in the first stage of study.

In the quantitative part of the research three teachers gave evaluation to values educational materials and to changes in pupils` behaviour. It was found that after working with the educational materials, the students were more caring and noticed better the classmates who needed help.

Key words: values, values educational materials

Sisukord

Sissejuhatus	3
<i>Teoreetilised lähtekohad</i>	5
<i>Väärtuse mõiste.</i>	5
<i>Väärtuskasvatuse mõiste.</i>	5
<i>Sallivus.</i>	6
<i>Hoolivus.</i>	7
<i>Väärtuspädevus koolieelse lasteasutuse ja I kooliastme õppekavas.</i>	7
<i>Varasemaid väärtuskasvatusalaseid uuringuid Eestis</i>	8
<i>Ülevaade Eesti väärtuskasvatusalastest õppematerjalidest</i>	9
<i>Väärtuskasvatuse õppematerjalid „Väike heategija- koos õpime tegema head!“ ja „Koos on hea“</i>	9
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.</i>	11
Metoodika	12
<i>Valim</i>	12
<i>Mõõtevahendid</i>	12
<i>Protseduur</i>	12
Tulemused ja arutelu	13
<i>Kvantitatiivne uurimus</i>	13
<i>Kvalitatiivne uurimus</i>	19
Tänuõnad	23
Autorsuse kinnitus	23
Kasutatud kirjandus	24
Lisad	

Sissejuhatus

Tavakoolides õpib järjest enam erivajadusega lapsi – füüsilise ja/või intellektipuudega, käitumishäiretega, teisest rahvusest jne. – see paneb tavalapsed olukorda, mis nõuab neilt väga suurt tolerantsust, hoolivust ja teisi väärtuspädevusi, millele varasemalt eraldi tähelepanu ei pööratud. Õnneks on Eesti kool liikumas tuupimiskoolilt pädevuspõhisele koolile (Sutrop, M. & Valk, P. & Velbaum, K. 2009).

Hariduse all mõistetakse enamasti mitte ainult teadmiste edastamist, vaid ka isiksuse kasvatamist ja kujundamist- väärtuskasvatusel on selle juures väga oluline roll. Vaatamata sellele, et kõige suurem vastutus väärtuste kujundamisel on lapse kodul, on kool siiski ainus koht, kus saab tegeleda süsteemse ja teadmispõhise väärtuskasvatusega, mida viivad läbi vastava ettevalmistuse saanud õpetajad. Riiklikult koostatud programmis „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013“ ja Põhikooli riiklikus õppekavas on määratletud väärtuskasvatuse alased läbivad teemad, mille kaudu õpilased peavad erinevad väärtuspädevused omandama. Seoses sellega ilmnes ka vajadus õppekava läbivaid väärtuskasvatuse teemasi hõlmava õppematerjali järgi.

Sihtasutuse Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond eestvedamisel valmisid väärtuskasvatuse läbivaid teemasid hõlmavad õppematerjalide kogumikud. 2012. aastal valmis „*Koos on hea*“ ja 2010. aastal „*Väike heategija – koos õpime tegema head!*“. Nende õppematerjalide eesmärgiks on luua eeldused aktiivsete ja teistega arvestavate kodanike kasvamiseks lapse enesekohaste oskuste kujundamise, algatusvõime toetamise ning abistamissoovi suurendamise kaudu. Õpilastel aidatakse saada teadlikumaks oma käitumisest, neid suunatakse oma käitumist teadlikumalt jälgima ja pöörama tähelepanu käitumises avalduvatele väärtustele. (“Koos on hea” 2012)

Minu töö uurimisprobleem tuleneb sellest, et materjalidele on koostamise käigus hinnangu andnud eksperdid, kuid koostajatel puudub ülevaade, kas materjale kasutatakse ja millised on tegevõpetajate hinnangud materjalidele.

Eripedagoogika tudengina soovin erilist tähelepanu pöörata sellele, kuidas aitab antud materjalide kasutamine õpilastes sallivat ja hoolivat käitumist suurendada. Selle jaoks palusin kolmel Tartumaa kolleegil kasutada õppematerjalides olevaid aktiivõppemeetodeid sallivuse ja hoolimise teemadel ning jälgida ja hinnata, kas muutus õpilaste käitumises on märgata.

Teoreetilised lähtekohad

Väärtuse mõiste ja liigitamise võimalusi. Sõna väärtus tuleb ladina keelsest sõnast *valere*, mis tähendab “väärt olema” (Blackburn, 2002: 488).

Tänapäeva tunnustatuim väärtuste uurija Shalom Schwartz, kelle teooriad on haridusvaldkonnas sageli väärtuskäsitluste aluseks, vaatleb väärtusi kui kriteeriume, mille abil inimesed annavad hinnangu tegevustele, teistele inimestele ja sündmustele. Schwartz on välja töötanud 10 alusväärtustüüpi, ta jaotab väärtustüübid omakorda olemusikult kollektivistlikeks ja individualistlikeks. Lisaks on Schwartzi väärtusküsimustik aluseks Euroopa sotsiaaluuringule. (Schwartz, 1992)

Riiklikus programmis “Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013“ jagatakse alusväärtused moraalseteks ja sotsiaalseteks ning need tulenevad nii Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulaist kui Euroopa Liidu alusdokumentidest. Moraalsed väärtused on nt ausus, hoolivus, õiglus, inimväärikus, lugupidamine iseenda ja teiste vastu ja sotsiaalsed väärtused nt vabadus, demokraatia, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutus, rahvuslus, emakeel, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, sooline võrdõiguslikkus (Riiklik programm ..., 2009).

M. Sutrop (2009) on liigitanud väärtusi tüübi järgi:

- bioloogilis-füüsikalised väärtused (elu, tervis, keskkond jt)
- sotsiaal-poliitilised väärtused (vabadus, õiglus, sallivus jt)
- moraalset väärtused (ausus, hoolivus, töökus, väärikus jt)
- esteetilised väärtused (ilu, kunst).

Väärtuskasvatuse mõiste. Kogumikus „Väike heategija....“ (2010) lähtutakse Tartu Ülikooli eetikakeskuse definitsioonist:

“Väärtuskasvatust mõistame avaras tähenduses kui isiksuse arengu toetamist, mille kaudu aidatakse lastel/õpilastel saavutada emotsionaalne, sotsiaalne ja kõlbline küpsus. Eesmärgiks on soodustada selliste väärtuste kujunemist, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks. Lasteaia- ja koolielus sisaldub väärtuskasvatus praktiliselt kõiges: nii reeglites, sündmustes, tagasisidestamises, sotsiaalsetes suhetes, õppemeetodites ja -sisus, traditsioonides kui ka terves lapsi/õpilasi ümbritsevas keskkonnas.“ (Eetikaveeb, s.a. viidatud Väike heategija, 2011:5 j.)

Sutrop on kirjeldanud väärtuskasvatust kui protsessi, mille esimesel etapil saab õpilane teadlikuks oma väärtustest ja võrdleb enda väärtusi teiste omadega. Teisel etapil hakkab ta oma väärtuste üle reflekteerima, mõeldes järele selle üle, miks tea just neid asju väärtustab ja

mida nende väärtuste järgi elamine kaasa toob nii endale, ühiskonnale kui ka keskkonnale tervikuna. (Sutrop, 2009)

„Väärtuskasvatus ei ole „ülevalt alla laste kasvatamine”, vaid on väga kompleksne mitmesuunaline ettevõtmine, mis eeldab lisaks ajale ja tähelepanule ka mõttevabadust ja kaasatust. Isegi väikeste laste puhul on käskude ja keeldude kõrval vähemalt sama oluline eeskujude jäljendamine ning isiksuse kasvades muutub aina olulisemaks väärtuste teadvustamine ja nende üle mõtisklemine“ (Sutrop & Kraav, 2010:37).

Väärtuskasvatusel on neli peamist ülesannet. Esiteks peab väärtuskasvatus õpetama enda ja teiste väärtusi ära tundma ning märkama väärtuste avaldumist. Teiseks peab väärtuskasvatus suunama last mõtlema, kas need väärtused, millega ta kokku puutub, on head ja millised on tagajärjed nende väärtuste järgi käitudes. Kolmandaks peab lapsel olema võimalus praktiseerida omandatud väärtusi, kuna harjutades kujuneb iseloom. Viimase peamise ülesandena peab laps saama tagasisidet oma moraalse arengu kohta ehk siis väärtuskasvatus peaks olema väärtuste avaldumise peegliks. (Sutrop, Harro-Loit & Jung, 2013).

Väärtusselitus on väärtuskasvatuse meetod, mille puhul õpetaja ei suru lastele peale oma isiklike väärtusi, vaid suunab laste tegevusi ja arutlust. Laste poolt esile toodud väärtustele ei anna õpetaja hinnangut, sest selituse puhul eeldatakse, et laps ise arutlusprotsessi või tegevuse positiivse emotsiooni tulemina jõuab oma väärtustes selgusele. (Schihalejev, 2011)

Sallivus. Eesti Vabariigi põhiseaduses on kirjas, et kõik on seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu (Põhiseadus, §12). Seega on sallivus kõige eelnimetatu suhtes väga oluline. Oma pedagoogilise töö käigus olen täheldanud, et koolielus kerkib järjest enam esile sallivus erivajaduste suhtes- koos õpivad vaimse puudega, füüsilise puudega, õpiraskustega, muukeelsed ja nn tavalapsed. Kõik see võib esile kutsuda sallimatust, lisaks võib kaasajal koolis sallimatust tekitada ka erinev majanduslik seis, mis eraldab lapsi vastavalt võimalusele käia hästi riides, omada tehnikat.

Sallivuse puhul on tegu õiguse tunnustamisega olla erinev ja teistsugune. Õigesti mõistetuna ei tähenda sallivus mitte ükskõiksust teise suhtes, vaid nii tema teistsugune olemise tunnustamist, kui ka tema õigust olla teistsugune. Mõlemad on – või peaksid olema – seotud osavõtlikkuse ja huviga teise vastu. (Fetscher, 1990)

Walzer on märkinud: „Sageli räägitakse, et sallimine on alati ebavõrdne suhe, milles sallitud rühmad või individid on alamas positsioonis. Kellegi sallimine on võimuakt; sallitud olla tähendab aksepteerida nõrkust. Me peaksime pigem taotlema midagi enam kui sallimine, midagi vastastikuse austuse taolist.“ (Walzer, 1998:83)

Sallivus on oluline sotsiaalne mõõde eri ühiskonnatüüpide arengutaseme hindamiseks. Mida arenenum ja demokraatlikum ühiskond, seda suurem on sallivus teisitimõtlejate, eri kultuuride, elulaadide, aga ka teiste rahvuste suhtes. Tolerantsus on tee efektiivselt toimivasse ühiskonda, kus teisiti olekut, teisiti mõtlemist ei käsitleta kui ohtu, mis võib midagi lõhkuda, vaid kui väärtust, mis võib rikastada, anda uusi arenguimpulsse (Pettai,1999).

Mari Sats (2004) magistritöö uurimuse põhjal suhtuti 2004. aastal erivajadustega inimestesse suhteliselt hästi ligikaudu 50 % üle 12-aastastest inimestest leidsid, et füüsilise ja kerge vaimupuudega lapsed võiksid õppida tavakoolis. Samas ei leidnud ma ühtegi Eesti uurimust selle kohta, kuidas suhtuvad lapsed (alla 12-aastased) erivajadustega lastesse, sest nüüdseks on juba aastaid olnud õpetajate töö muuta õppimine tavakoolis meeldivaks ka erivajadusega lapsele ja kasvatada õpilaste ja ühiskonna sallivust nende suhtes. Sama (Sats, 2004) töö põhjal võib väita, et suhtumine teistesse rahvustesse on pigem sallimatu, minu oma kogemuste põhjal koolielus seda probleemi ei esine.

Hoolivus. Mõiste on kõige paremini lahti seletatud lapsevanematele mõeldud käsiraamatus *Vooruste teejuht: käsiraamat vanematele vooruste õpetamiseks*. Selles on soovitatud- hoolivust saab väljendada näiteks aitamise, tähelepanelikkuse või sõbruse kaudu. Hooliv inimene oskab end teise olukorda seada, ta teeb häid tegusid, ilma et ise sellest kasu saab. Ta aitab alati abivajajat ning on lahke, heasoovlik ja sõbralik, oskab arvestada teiste tunnetega ja mõelda, kuidas tema tegevus kaaslasi mõjutab (Kavelin Popov & Popov, 1995).

Hoolivus tähendab tolerantsust, turvalise keskkonna rajamist, tähelepanelikkust, armastust ja nii kaasinimestest, loomadest kui ka taimedest lugupidamist. Enamik inimesi tahab, et meie ümber oleksid hoolivad inimesed, kes oskavad seada end teiste olukorda, teha head, hoolimata sellest, kas ta ise saab sellest kasu või mitte.

Väärtuspädevus koolieelse lasteasutuse ja I kooliastme õppekavades. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava kohaselt peaks lasteaeda lõpetav laps mõistma ka teiste inimeste tundeid ja arvestama nendega enda ja teiste käitumises, huvituma ja julgema suhelda teiste inimestega, looma sõprussuhteid, oskama arvestada teistega ja tegema nendega koostööd ja mõistma, et inimesed võivad olla erinevad (Koolieelse lasteasutuse riiklik

õppekava, 2008). Kui lasteaia lõpuks peaks laps aktiivselt suhtlema ja olema omandanud käitumismallid matkimise abil, siis kooli esimeses astmes peavad õpilased juba hakkama tegelema eneseanalüüsiga ja ühise väärtusruumi loomisega.

Läbiva teema „Väärtused ja kõlblus” käsitlemine I kooliastmes on rõhk iseenda tundaõppimisel, heade kommete omandamisel ja sellise klassikollektiivi kujundamisel, kus peetakse oluliseks õiglust, ausust, hoolivust, sallivust, inimväärikust, lugupidamist enda ja teiste vastu, lubaduste pidamist ning demokraatlikku osalemist ja rahvuslikkust.

Õppemeetoditest on esikohal töö jutustustega, rollimängud, arutelud ja õpetaja selgitused, mille vältel õpitakse oma kogemusi teadvustama ning oma tegutsemist jälgima ja reflekteerima (Põhikooli riiklik õppekava, lisa 12, 2011)

Varasemaid Eestis läbi viidud väärtuskasvatusalaseid uuringuid

Väärtuskasvatuse teemale on viimastel aastatel väga palju tähelepanu pööratud. Koostatud on mitmeid bakalaureuse töid, mis käsitlevad eelkõige väärtuskasvatust lasteaia- ning ka bakalaureuse- ja magistrinäid, mis käsitlevad praegu kasutusel olevas õppekirjanduses esinevaid väärtusi ja väärtuskasvatuse võimalusi erinevates ainetundides. Anna-Liisa Blaubrück on oma magistrinäid uurinud Tartu linna III kooliastme õpilaste ja õpetajate jaoks olulisi väärtusi. Muu hulgas selgub, et mõlemas grupis peetakse hoolivust ideaalis väga tähtsaks ja ka reaalselt on hoolivus koolides väärtusena kõrgel kohal (Blaubrück, 2013)

Valk ja Lilles viisid 2008. aastal õpetajate seas läbi uurimuse „Õpetajate vaated väärtuskasvatusele“ (Valk & Lilles, 2008) Selles näid osalenud õpetajad välja, et õpetajaid takistab väärtuskasvatuse läbiviimisel ühiskonnas valitsevate väärtushinnangute kokkusobimatus sellega, mida koolis oluliseks peetakse, ning kokkulepete puudumine nende väärtuste osas nii ühiskonnas kui ka perede ja kooli vahel. Samuti leidsid vastajad, et õpetajatel napib väärtuskasvatuse läbiviimiseks aega ja tahtmist.

Koolide väärtuskasvatuse analüüsi koostamiseks saadeti koolidesse küsimustik, mis uuris väärtuskasvatusega tegelemist erinevatest külgedest. Muu hulgas küsitleti koolijuhte ning läbi viidud uurimuse kohaselt leidis 77% küsitlusele vastanutest, et vajaksid oma kooli töötajatele väärtuskasvatuse alast koolitust, 67% märkis, et puudust tuntakse asjakohastest õppematerjalidest ja meetodilisest toest. (Lilles, Siivelt & Jung, 2009)

Tiia Tulviste ja Eve Kikas on uurinud lapsevanemate ja algklassiõpetajate suhtumist oluliste väärtuste õpetamisse. Sellest selgus näiteks, et nii vanemate kui ka õpetajate arvates on loovuse arendamine väga oluline ning eelkõige kooli ülesandeks, kuid samas nutikuse, kui väärtuspädevuse arendamist ei pea õpetajad kooli ülesandeks (Tulviste & Kikas, 2010).

Samuti on Mizera ja Tulviste uurinud koolinoorte väärtushinnanguid võrreldes neid 2000. ja 2009. aastal. Selgunud on, et Eesti noorte väärtushinnangute nimekiri on 10 aasta jooksul jäänud samaks, kuid iseseisvus muutub üha olulisemaks väärtuseks (Mizera & Tulviste, 2012)

Erinevate huvigruppide- koolijuhid, vanemad, õpilased, õpetajad- väärtushinnanguid on uurinud ka Marika Veisson (2008).

2003. aastal alustasid Tallinna Ülikooli teadlased uuringut õpilase toimetuleku ja kooli kui arengukeskonna uurimiseks. Muuhulgas leiti, et kooli kui kogukonna väärtustes on tagaplaanile jäetud heaolu- nii personaalne, inimsuhetes avalduv, kui ka kollektiivne heaolu, sellises keskkonnas on raske leida kohta hoolivusele, kaastundele, sotsiaalsele sidususele jne. Sama uurimuse kohaselt ei ole heaks tunnuseks seegi, et õpilaste kooliväärtuste tajus on kindel esikoht õppeedukusel. (Kallas et al. 2009) Ka Vain (Vain, 2012) leidis oma magistritöös muuhulgas, et akadeemilist võimekust peetakse väga oluliseks, kuid seda eelkõige vene koolinoorte seas.

Jaan Tõnissoni Instituudi eestvedamisel viidi 2009. aastal läbi noorte väärtushinnangute küsitlus, mis on osa suuremast Euroopa uuringust. Selles ilmnes, et noorte suhtumine erivajadustega inimestega suhtlemisse on ikka veel negatiivne- vaid 32% eesti õppekeelega noortest ja 19% vene õppekeelega noortest tahaks tegutseda koos erivajadusega inimesega. Teine oluline fakt, mis sellest uurimusest välja tuli on, et väärtused saavad õpilased enda hinnangul eelkõige kodust ja sõpradelt ning kool on alles 3.-4. kohal. (Rahvusvaheline noorte väärtushinnangute võrdlusuuring, 2009)

Ülevaade Eestis ilmunud väärtuskasvatusalastest õppematerjalidest

Tartu Ülikooli Eetikakeskus on välja andnud suure hulga toetavaid materjale väärtusarendusega tegelemiseks - Lühinäidendite kogumik; Halliki Harro-Loit "Väärtusarenduse analüüs - miks ja kuidas?"; Olga Schihalejev koos oma kaasautoritega „Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?“ jne. Lisaks on ilmunud väga palju erinevaid käsiraamatuid ja kirjandust väärtuskasvatuse kohta. Kõik need materjalid on väga teoreetilised ja annavad õpetajale küll aluse, mille põhjal oma tööd teha, kuid nõuavad palju aega ja lisatööd, et nende abiga konkreetsete tegevusteni jõuda. Lapsele kõige parem viis väärtuste õppimiseks on küll täiskasvanu eeskuju järgimine, kuid koolis õpivad lapsed ka teadlikumalt omandama, seetõttu sobivad kooliealistele ka erinevad töölehed, aktiivõppemeetodid, arutlusteemad. Valmis materjalide puudus on aga suur ja vajadus, nende järgi on ilmnenu ka eelnevalt käsitletud erinevates uuringutes. Järgnevalt annan ülevaate kahest väärtuskasvatuse õppematerjalidega kogumikust, mis on mõeldud I kooliastmele.

Õppematerjalid „Väike heategija- koos õpime tegema head!“ ja „Koos on hea“. Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi eestvedamisel on nüüdseks välja antud kaks väärtuskasvatuse õppematerjalidega kogumikku. Lastefondi kodulehel on eraldi õpikeskond, mille aadress on <http://opikeskkond.lastefond.ee>. Sealt leiab mõlemad kogumikud tervikuna ja ka eraldi teemade kaupa välja toodud töölehed. Õppematerjalide väljatöötamisel osalesid nii Tartu Ülikooli õppejõud, kui ka Eesti tegevõpetajad. Kogumikud on tõlgitud ka vene keelde.

Lastefond soovib kaasa aidata ka lastehaigustega kaasnevate sotsiaalsete probleemide lahendamisele, mistõttu kogumikus „Väike heategija...“ keskendutakse füüsiliselt või vaimselt teistmoodi inimeste mõistmise suurendamisele, märkamisele ja loomulikule käitumisele nendega kokku puutudes.

Kogumikus „Väike heategija...“ (2010: 7) on välja toodud, et kõlbeliselt arenenud inimene:

- väärtustab ennast ja teisi ning ümbritsevat maailma. On ühiskondlikult vastutustundlik, samas arvestades enda vajadustega.
- saab aru, et tõrjutud inimesed, sealhulgas klassikaaslased, vanad inimesed ning puuetega lapsed on kõik väärtuslikud.
- on hooliv nii iseenda kui teiste suhtes. Ta tahab teha head ning suhtub hästi nii endasarnastesse kui ka endast erinevatesse inimestesse.
- mõtiskleb oma valikute eetilise üle, tugineb oma kõlbelistes valikutes läbimõeldud kaalutlustele, mis on kooskõlas tema maailmavaatega.
- tegutseb abivajajat kohates julgelt, kaaludes erisuguseid variante ning valides sobivaima.

Selle kogumiku koostamise käigus tehtud uurimuse põhjal leiti, et kuni 3. klassi lapsed otsustavad vaid oma kogemuse põhjal, millal on vaja abistada. Seetõttu on vaja neile anda võimalusi abistada, mängida situatsioone läbi ja panna neid abivajaja olukorda. Sellega arvestati õppematerjale koostades ja tegevusi välja mõeldes.

Õppematerjal „Väike heategija...“ on jagatud kolmeks osaks: 1. osa - *Abistav käitumisest ja selle kujunemine*, 2. osa - *Meetodid mitmesuguste oskuste omandamiseks* ja 3. osa - *Ideekogu tunniväliseks tegevuseks*. Teise osa praktilised töölehed ja aktiivõppemeetodid on omakorda jaotatud kolmeks: meetodid märkamise harjutamiseks, meetodid lahenduste otsimise harjutamiseks, meetodid tegutsemise harjutamiseks.

Väärtuskasvatuse juures on väga oluline ka tunniväline tegevus- kooli ühisüritused ja traditsioonid, suhted õpilaste vahel ja õpilaste kaasatus koolielu korraldamisse. (Lickona 2009). Kogumiku III osa annabki ideid tunniväliseks tegevuseks.

Järjena kogumikule „Väike heategija...“ valmis 2012. aastal kogumik „Koos on hea“, mis toetab eelkõige läbiva teema „Väärtused ja kõlblus“ käsitlemist ja õpilaste üldpädevuste arendamist. Kogumiku koostamisel küsitleti klassiõpetajaid, et välja selgitada väärtuskasvatusega seotud vajadusi ning koolides juba kasutatavaid õpetamise meetodikaid. Kogumiku autorid pidasid ühtlasi silmas, et väärtuste arendamine aitaks kaasa laste koostegutsemisoskuse ja demokraatliku klassikollektiivi kujunemisele, kus õppimise ja õpetamise protsessis osalevad koos kõik õpilased ja õpetajad. Kogumikku „Koos on hea“ on koondatud õppematerjalid hoolivuse, lugupidamise, aususe, sallivuse arendamiseks ning lubaduste ja kokkulepete pidamise kohta. Kogumiku teemad on esitatud sarnase struktuuriga ja iga teema sissejuhatuses on soovitusel selle teema käsitlemisvõimaluste kohta. Edasi on teemad jaotatud sarnase struktuuriga alateemadeks. Iga alateema puhul on sõnastatud eesmärgid, häälestus, tegevused ja kokkuvõte ning välja pakutud ka lisategevused. Probleemsituatsioone esitletakse õpilaste poolt tehtud joonisfilmide abil, paljud lood ja luuletused on välja mõtelnud õppematerjalide koostajad ise, esitletud on ka näidistöid, mida õpetajad oma klassidega juba koostamise käigus katsetasid. (Koos on hea, 2012)

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Antud töö eesmärk oli välja uurida Tartumaa õpetajate hinnangul väärtuskasvatuse materjalide „Koos on hea“ ja „Väike heategija – koos õpime tegema head!“ sobivusele kasutamiseks I kooliastmes. Teisalt uurida, kuidas on õppematerjalide „Koos on hea“ ja „Väike heategija ....“ kasutamine kontrollgrupis õpetajate hinnangul muutnud õpilaste sallivat ja hoolivat käitumist. Selle väljaselgitamiseks püstitati järgnevad uurimisküsimused: Kuidas hindavad õpetajad õppematerjalide „Koos on hea“ ja „Väike heategija – koos õpime tegema head!“ kasutamismugavust, sisukust, jõukohasust I kooliastme õpilastele? Kuidas on õppematerjalide „Koos on hea“ ja „Väike heategija ....“ kasutamine õpetajate hinnangul muutnud õpilaste sallivat ja hoolivat käitumist? Millised on õppematerjalide puudused neid kasutavate õpetajate hinnangul? Kuidas muutub kontrollgrupi suhtumine erivajadusega kaaslasesse ühe nädalajooksul, olles läbinud sallivust ja hoolimist käsitlevad õppematerjali osad?

Erivajadusega õpilasena käsitletakse antud uurimuse kontekstis õpiraskusega, prillidega, füüsilise puudega või muukeelset last.

Metoodika

Valim

Kvantitatiivses uurimuses väärtuskasvatuse õppematerjalide kasutatavuse ja hinnangute kohta osalesid Tartu linna ja Tartu maakonna klassiõpetajad. Küsitlus saadeti 207 õpetajale, kelle kontaktid olid koolide kodulehtedel kättesaadavad. Vastused saadi 60 õpetajalt. Kuigi küsitlused saadeti ka materjale koostanud õpetajatele, vastasid nemad, et eetilistel põhjustel nad küsimustikele ei vastanud.

Õpilaste käitumise muutuste jälgimiseks uuringu kvalitatiivse osa valimisse kuulusid kolm I kooliastme klassi ja nende õpetaja - üks klass Tartu maakonna keskkoolist, üks maakonna algkoolist ja üks klass Tartu linna koolist. Igas koolis kasutas I kooliastme õpetaja oma klassis õppematerjale nädala jooksul ning jälgis õpilasi enne ja pärast katset vaatluslehe alusel (vt. Lisa 2). Seejärel andis hinnangu toimunud muutustele ning õppematerjalide sobivusele kasutamiseks I kooliastmes (vt. Lisa 3).

Mõõtevahendid

Kvantitatiivse uuringu mõõtevahendina kasutati bakalaureusetöö autori poolt koostatud küsimustikku (vt. Lisa 1), mille koostamisel lähtuti pedagoogilise uurimismeetodite loengus omandatud teadmistest ning tugineti Hirsjärvi, Remes, Sajavaara (2005) raamatule „Uuri ja kirjuta“. Valminud küsimustik koosnes kahest osast – I osa kogumiku „Väike heategija...“ kohta ja II osa kogumiku „Koos on hea!“ kohta. Mõlemad osad koosnesid 6 küsimusest, nii valikvastustega, kui ka avatud küsimustest ja 4 väitest. Väited esitati õppematerjalide sisukuse, kasutamismugavuse, jõukohasuse ja sobivuse kohta. Hinnang tuli anda Likerti tüüpi skaalal 1-5ni, kus 1 tähistas (ei nõustu) ja 5 (nõustun täielikult).

Kvalitatiivse uurimuse mõõtevahendina kasutati samuti autori koostatud küsimustikku (vt. Lisa 3) ja õpetajad said laste jälgimiseks vaatluslehed (vt. Lisa 2). Vaatlusleht koostati ja vaatluse metoodika valmistati ette Meri-Liis Laherand (2008) raamatu „Kvalitatiivne uurimisviis“ abil. Flicki (2006, viidatud Laherand, 2008j) liigituse põhjal oli tegemist loomulikus keskkonnas toimuva salajase ja süstemaatilise osalusvaatlusega. Õpetajatel paluti õpilasi vaadelda igapäevases koolikeskkonnas, õpilasi sellest teavitamata ja märkida üles tähelepanekud vaatluslehele (vt. Lisa 2).

Protseduur

Uuring viidi läbi märtsis-aprillis 2014. aastal. Kõigepealt saadeti e-postiga Tartu linna ja maakonna klassiõpetajatele veebipõhine küsimustik väärtuskasvatuse õppematerjalide kohta.

Seejärel valiti välja mugavusvalimisse 3 kooli, mille õpetajad jälgisid nädala jooksul oma klassi õpilasi (päevas a'2 õpilast) vaatluslehe põhjal. Seejärel kasutati nädala jooksul intensiivselt väärtuskasvatuse materjale kogumikest „Väike heategija- koos õpime tegema head!“ ja „Koos on hea“ sallivuse ja hoolivuse teemadel. Õpetajatel oli võimalus ise valida, milliseid töölehti ja meetodeid nad täpsemalt kasutavad. Pärast seda jälgisid õpetajad uuesti samade kriteeriumite põhjal õpilasi ja hindasid muutuseid laste käitumises. Viimaks täitsid kontrollgruppide õpetajad küsimustiku (vt. Lisa 3), milles tõid välja, milliseid muutusi nende hinnangul materjalide kasutamine õpilaste käitumises esile kutsus. Samuti hindasid antud materjalide efektiivsust ja sobivust I kooliastmele. Sobivuskriteeriumiteks olid kasutamismugavus, sisukus, jõukohasus ja ka õpetajate subjektiivne arvamus, kas õppematerjalid sobivad kasutamiseks I kooliastmes või mitte.

Antud osas uurimusest oli töö koostajale tähtis õpetajate hinnang õppematerjalidele sallivuse ja hoolivuse suurendamise seisukohast. Vaatlusleht oli abivahend õpetajale, mida uurija pärast vaatlust ei pidanud vajalikuks tagasi nõuda, seetõttu ei esitata ka ülevaadet õpilaste arvu, vanuselise ja soolise koosseisu kohta. Kõik nad olid I kooliastme õpilased nii tavakoolist kui ka erivajadustega õpilastega koolist.

Tulemuste analüüsil kasutatakse kirjeldavat statistikat, mis esitatakse joonistel ja tabelitena. Materjale kasutavate õpetajate puhul esitatakse nende vastused avatud küsimustele võrdlevalt mõlemale kogumikule. Kontrollgrupis materjale kasutanud õpetajate avatud vastuste puhul seostatakse kasutatud õppematerjali eesmärgid ja õpetajate välja toodud tulemused.

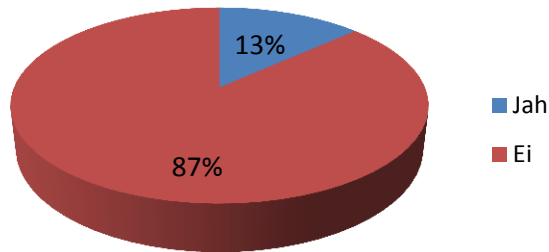
Tulemused ja arutelu

Uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas hindavad ja kui sageli kasutavad Tartu ja Tartumaa I kooliastme õpetajad väärtuskasvatuse õppematerjale „Väike heategija-koos õpime tegema head!“ ja „Koos on hea“. Uurimusest selgus, et paljud õpetajad ei kasuta antud materjale, kuid see-eest kasutajate hinnang on väga positiivne- materjalid on huvitavad, jõukohased, mugavad kasutada ja igati sobilikud kasutamiseks I kooliastmes. Uurimuse ajal materjale lühiajaliselt kasutanud õpetajad, täheldasid katse järgselt muutusi õpilaste käitumises, jälgides eelkõige hoolivat ja sallivat käitumist. Järgnevalt käsitletakse eraldi kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimuse tulemusi.

Kvantitatiivne uurimus

Esmalt uuriti, kas õpetajad kasutavad oma töös väärtuskasvatuse õppematerjalide kogumikke „Väike heategija- koos õpime tegema head!“ ja „Koos on hea“. 60 küsitlusele

vastanud õpetaja seast 87% (52 õpetajat) vastas sellele küsimusele eitavalt (vt. Joonis 1). Antud töö uuringu valimi seast kasutab materjale 8 õpetajat. Lisaks valimisse kuulunud tegevõpetajad, kes koostasid materjalid, aga küsimustiku jätsid täitmata.

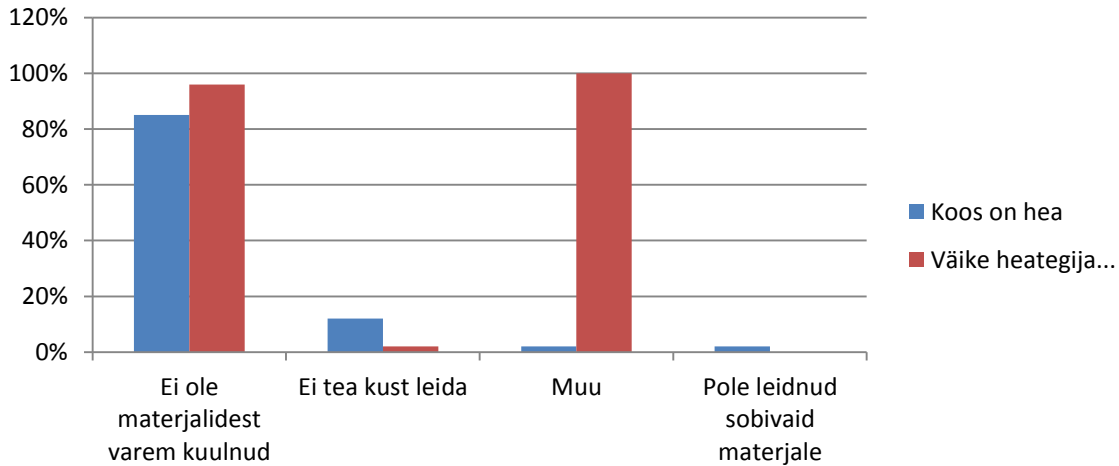

Joonis 1. Väärtuskasvatuse kogumike kasutatavus Tartu ja Tartumaa õpetajate seas (N=60)

Kuigi minu töös ei olnud esitatud hüpoteesi, eeldasin siiski tööd alustades, et paljud õpetajad kasutavad antud materjale, sest väärtuskasvatuse teema on väga päevakohane ja varasematest uuringutest (Lilles, Siivelt, Jung, 2009; Valk& Lilles 2008) on selgunud, et õpetajad vajavad väärtuskasvatusalaseid õppematerjale.

Ka kogumiku „Väike heategija...“ koostajate poolt küsitletud õpetajad ootasid väärtuskasvatuse arendamiseks õppekava ja abivahendite täiendamist: sooviti tasuta abivahendite komplekte, näitlikke õppefilme, näitlikustatud töölehti, väärtusi käsitlevaid tekste lugemikku ja muudesse õpikutesse (Väike heategija....2010:16).

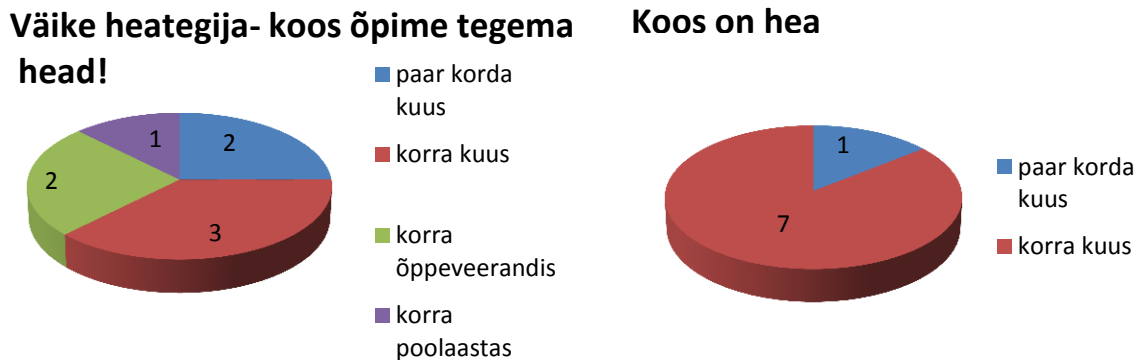
Teisena küsiti, mis põhjusel õpetajad õppematerjale ei kasuta (vt. Joonis 2). Ülekaalukalt valiti põhjenduseks, et sellistest õppematerjalidest ei ole varem kuulnud. 12 % vastanud õpetajatest on kogumikust „Koos on hea“ kuulnud, kuid ei tea, kust seda leida. 1 õpetaja vastas, et pole nende seast leidnud endale sobivaid meetodeid ja materjale ning muu põhjusena (1õpetaja) mainiti, et kahjuks ei õpeta hetkel I kooliastmes.

Joonis 2. Mis põhjusel ei kasuta õpetajad väärtuskasvatuse õppematerjale (N=52)

Küsitluses ei uuritud, miks õpetajad materjalidest midagi kuulnud pole, kas on selleks huvi- või ajapuudus või hoopis liialt suur infohulk, mis erinevate õppematerjalide kohta pidevalt saabub.

Järgnevalt küsiti materjale kasutavate õpetajate käest, kui tihti kasutavad õpetajad antud kogumikke. Enamasti kasutavad õpetajad õppematerjale korra kuus (vt. Joonis 3). Mõned õpetajad kasutavad pisut sagedamini ja 1 õpetaja otsib abi kogumikust „Väike heategija...“ korra poole aasta jooksul.

Joonis 3. Kui tihti Kasutavad Tartu ja Tartumaa õpetajad Väärtuskasvatuse õppematerjale „Väike heategija...“ ja „Koos on hea“ (N=8)

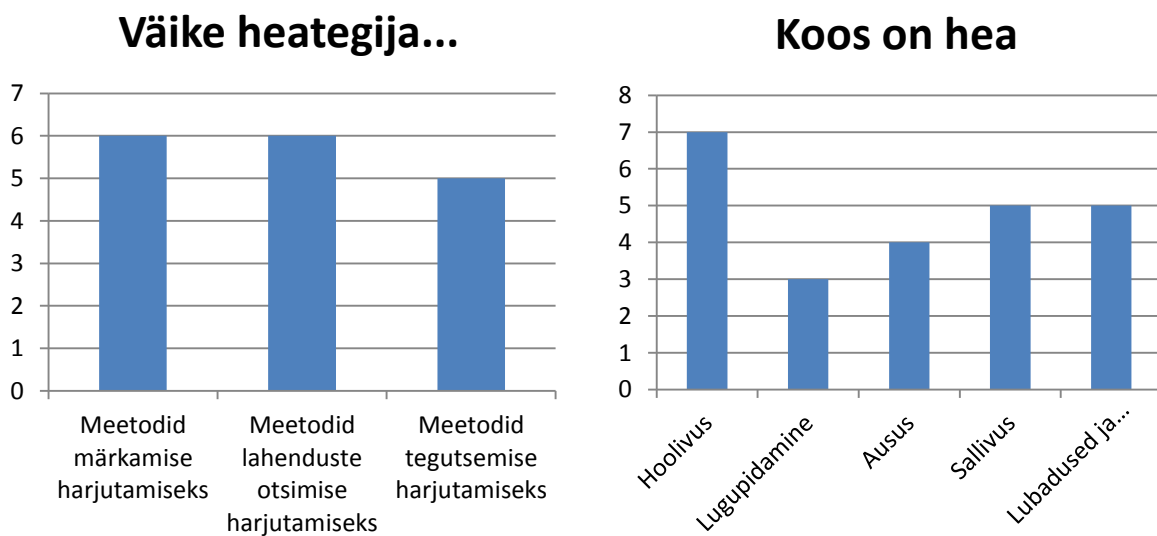
Nagu jooniselt 3 näha, kasutatakse kogumikku „Koos on hea“ sagedamini - kõik 8 õpetajat kasutavad materjale kas üks või kaks korda kuus. Kogumiku „Väike heategija...“ materjale kasutab vähemalt korra kuus vaid 5 õpetajat. Küsimustikku oli lisatud ka väiksem ajaühik-kord nädalas, kuid keegi vastajaist ei kasutanud materjale tihedamini. Kuna vastajate valim on väike, siis olulisi järeldusi teha ei saa, kuid sellegipoolest oleks võimalusi

materjalide kasutamiseks palju sagedamini. Koostajad on materjalid kokku pannud nii, et neid saab kasutada, erinevates ainetundides. Mõlemas kogumikus on õpetaja abistamiseks ära toodud ka tabel, selle kohta, millises tunnis materjale kasutada saab. Lisaks eesti keelele ja inimeseõpetusele, sobivad palju töölehed ja õppemeetodid ka matemaatika, loodusõpetuse, kunsti ja muusika tundidesse. (Koos on hea, 2012:7-11; Väike heategija..., 2010: 17-18).

Ankeedi neljanda küsimusega uuriti, milliseid kogumike osasid õpetajad kasutavad. Selgus, et kui erineva otstarbega meetodeid kogumikust „Väike heategija...“ kasutatakse suhteliselt võrdselt, siis kogumiku „Koos on hea“ teemadest kasutatakse enim hoolivuse teemalisi materjale ja kõige vähem pööratakse tähelepanu lugupidamisega seotud temaatikale (vt. Joonis 4).

Käesoleva töö üks uurimisülesandeid oli saada teada, kui tihti ja millist osa õppematerjalidest Tartumaa õpetajad enda hinnangul kasutavad. Nagu Joonisel 4 märgitud, selgus vastustest, et teemadest kõige enam kasutatakse hoolivusega seotud õppematerjale. Ka Valk ja Lilles (2008) leidsid, et hoolivus ja austus olid kõrgel kohal väärtuste seas, millest õpetajad ei oleks nõus loobuma. Sama tendents avaldub ka välismaistes uuringutes. Näiteks Thornberg ja Oguz on uurinud Rootsi ja Türgi õpetajate vaateid väärtuskasvatusele ning nende läbi viidud intervjuude tulemusena selgus, et kõige olulisemaks peetakse suhetega seotud väärtusi (*relational values*) nagu hoolimine, tolerantus, teiste vastu hea olemine jne. (Thornberg & Oguz, 2013)

Nagu käesolevast ja ka varem mainitud uuringutest selgub, peavad ka Eesti õpetajad oluliseks just suhtlemise ja kõlblise käitumisega seotud väärtusi. Sutropi (2009) jaotuse kohaselt kuuluvad hoolivus ja sallivus just moraalse ja sotsiaalsete väärtuste hulka.

Joonis 4. Milliseid õppematerjali osasid õpetajad kasutavad (N=8)

Tabelis 1 on välja toodud õpetajate hinnangud õppematerjalidele, võttes aluseks erinevaid kriteeriume. Kõik õpetajad hindasid materjale positiivselt, seetõttu ei kajastu tabelis ka hinnangud „ei ole nõus“ ja „pigem ei nõustu“. 5 õpetajat 8-st on täiesti nõus, et õppematerjal „Väike heategija...“ on sobilik kasutamiseks I kooliastmes ja sama kriteeriumi kohaselt hindas 6 õpetajat 8-st kogumiku „Koos on hea“ täiesti sobilikuks kasutamaks I kooliastmes. Nagu selgub ka järgnevatest vabas vormis vastustest, on õpetajad materjalide ülesehitusega ja sobivusega väga rahul.

Tabel 1. Õpetajate hinnangud õppematerjalidele „Väike heategija...“ ja „Koos on hea“ (vastanute arv)

Hinnang Kriteerium	Olen väitega täiesti nõus		Pigem nõustun		Ei oska öelda	
	Väike heategija...	Koos on hea	Väike heategija...	Koos on hea	Väike heategija...	Koos on hea
Huvitavad ja sisukad	4	5	3	3	1	0
Mugav kasutada	5	5	3	3	0	0
Jõukohased	4	6	4	2	0	0
Sobilikud I kooliastmele	5	6	2	2	1	0

Tabel 2. Õpetajate vastused küsimusele „Mis Teile nende õppematerjalide juures eriti meeldib?“ (N=8)

„Väike heategija- koos õpime tegema head!“	„Koos on hea“
<ul style="list-style-type: none"> • Teemad on väga hästi lahtikirjutatud ja neid on hea kasutada seletamisel. • Kui otsid sobiva teema kohta materjali, siis on see lihtsalt leitav ja kasutatav. • Selles kogumikus on kõik käepärast: tunnid ettevalmistatud, töölehed olemas ja materjal huvitav. • Esteetilise väljanägemisega • Nendes on palju valmis praktilisi ülesandeid. • Uus lähenemisnurk. • Üldiselt pole vaja hakata midagi kohandama, ümber tegema. • See, et need on nõ valmis kasutamiseks ja lisaks on veel ideedekogu • Ise tundi ette valmistades ei tule ehk nii erinevate võtete peale. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meeldib hea teemade komplekteeritus, hästi lahti seletatud, sisaldab praktilisi valmisülesandeid, mida saab kohe kasutada ja filmiklipid on eriti head ja nende sisu seletused on õpetaja jaoks olemas. • Materjal on süsteemis ja mugav kasutada. • Süsteemsus, valikute rohkus. • Materjalides on väga erinevaid tegevusi ja need on põnevad • Teemad ja uue sisuga töölehed. • Kui endal on aega vähe või ideed otsas on kohe abimees olemas. • Meeldib, et on erinevaid võtteid teema käsitlemiseks. Mitmekesine tund on ju ka õpilastele huvitav. • Praktiline ja vajalik

Tabelis 2 kajastuvad õpetajate vabas vormis vastused küsimusele, mis neile antud õppematerjalide juures eriti meeldib. Mõlema kogumiku puhul märgiti enim ära süsteemsust ja kasutamismugavust - seda, et materjalid on valmis kohe kasutamiseks.

Mõlema kogumiku juures mainiti korduvalt, et eriti meeldib õppematerjalidesüsteemsust ja kasutamismugavust. Õppematerjalide teemade või meetodi kirjelduste alguses on välja toodud, millist eesmärki mingi materjal või tegevus täidab. Kogumikus „Koos on hea“ on töölehed valmistatud nii, et õpetaja saab võtta materjali ja tal on kõik olemas. Kirjas on tunni eesmärk, välja on toodud tunni kirjeldus- häälestus tegevused, kokkuvõte; samas on ka jaotusmaterjal lastele, näpunäited õpetajale ja isegi valmistööde näidised (nt. Koos on hea, 2012:132).

Kogumiku „Koos on hea“ töölehti on eriti mugav leida ja kasutada, sest need on õpikeskkonnas teemade kaupa eraldi välja toodud, õpetajal pole vaja tervet kogumikku läbi otsida.

Kiideti ka kogumikus „Koos on hea“ esitatud filmiklippe. Kasutatud animatsioonid on tehtud Tartu linna I - II kooliastme laste poolt kinobussi abiga. Seega antakse õppematerjalides mõned väärtused edasi lapselt- lapsele. Filmide tegemise protsess oli aeganõudev ja lastel tuli hoolega läbi mõelda, millist olulist väärtust filmis käsitleda ja kuidas seda teha.

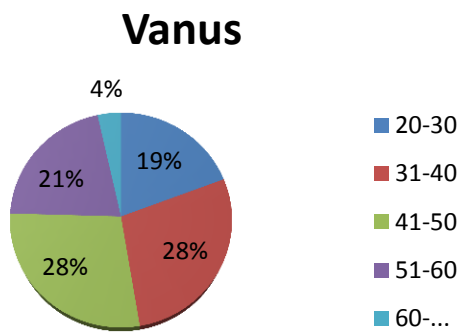
Nimetatud on ka, et materjalid on esteetilise väljanägemisega. Kogumikega tutvumisel on see sageli oluliseks kriteeriumiks, kas materjalid võetakse kasutusele või mitte. Antud õppematerjalid sisaldavad värvilist piltmaterjali, korrektseid tabeleid, jooniseid, kujundus on lastepärane.

Õpetajad mainisid, et kui on endal vähe aega või ideed otsas, leiab kohe abi. Lisaks sellele, et kogumikes on algusest lõpuni ette valmistatud tundide kirjeldused koos materjalidega, sisaldavad mõlemad kogumikud ka lisamaterjale täiendavateks tegevusteks või ideede leidmiseks. Kogumikus „Väike heategija...“ on iga teema juures välja toodud lisategevused tunniks ning terve kogumiku III osa on ideedekogu. Kogumiku „Koos on hea“ lõpus on lisamaterjal *Väärtused läbi lugude*, milles on ühe koostaja, Heli Pundoneni, poolt kirjutatud lühilood. „...*Tekstid on sisult õpetlikud, panevad lugejaid mõtlema või ise lahendusi pakkuma. Alternatiive võiksidki pakkuda just õpilased ise. See annab õpilastele võimalusi arutluseks-analüüsiks, mis aitavad kindlasti ka edaspidi sarnastes olukordades mõtelda-käituda, st väärtuste kujunemist...*“ (Koos on hea, 2012:196)

Viimasena küsiti, milliseid ettepanekuid on õpetajatel materjalide täiendamiseks ja parandamiseks. Nagu eespool mainitud, hinnati materjale väga positiivselt, seetõttu

parandusettepanekuid ei tehtud. Sellesse ossa kirjutati, et oodatakse uusi materjale samade teemade kohta ning ka teemadel, mida veel käsitletud ei ole. Sellele avatud küsimusele vastasid õpetajad, kes materjale ei kasuta, et nad ei tea kust neid õppematerjale saab. Märkimist väärib, et küsitluse kaaskirjas oli ka viide nende asukohale SA Lastefondi kodulehe õpikeskkonnas. Ilmselt sooviks mõned õpetajad materjale paberkanalil.

Küsitlusele vastajate vanuseline koosseis on näidatud joonisel 5. Kui 51-60 aastaste õpetajate osakaal kõikidest vastajatest oli 21%, siis uurides eraldi õppematerjalide kasutajate vanust, selgus, et kasutajate hulgas oli vanuses 51-60 aastat, 8-st õpetajast 4 (50%). Selle põhjal võib oletada, et väärtuskasvatusega tegelemine on vanemaealiste õpetajate seas prioriteet.

Joonis 5. Uuringus osalenud õpetajate vanuseline koosseis (N=57)

Kvalitatiivne uurimus

Uurimuse teise osa eesmärk oli teada saada, millised muutused toimuvad õpetajate hinnangul laste käitumises pärast hoolivuse ja sallivuse teemat käsitlevate õppematerjalide kasutamist. Kuigi kontrollgrupis kasutati materjale vaid ühe nädala jooksul, täheldasid õpetajad muutusi laste käitumises - õpilased muutusid tähelepanelikumaks ja hoolivamaks kaaslaste suhtes, käitusid sõbralikumalt erivajadusega lastega. Kindlasti ei ole sellised tulemused pikaajalised, kuid need annavad tunnistust, et nende materjalidega töötamine annab tulemusi.

Õppematerjale katsetavad õpetajad võisid valida ise, milliseid õppematerjale sallivuse ja hoolivuse teemadel kasutada. Valiti järgnevaid:

- Erinevad hoolimist käsitlevad töölehed kogumikust „Koos on hea“
- Sallivuse alateemade töölehed „Erinevused“ ja „Millised me oleme“, kogumikust „Koos on hea“.

- Kogumikust „Väike heategija...“ vaatlusülesanne nr 6: „Kaaslase abistamine“ ja õppemäng „Kes? Keda? Kuidas?“

Vaatlusülesanne „Kaaslase abistamine“ (Väike heategija..., 2011:29) on märkamise harjutamiseks mõeldud õppemeetod, milles õpilased ise pidid nädala jooksul jälgima oma klassi- ja koolikaaslast, koolitöötajaid ja õpetajaid ning kirja panema, mida märkasid. Õpetajad on arvamusel, et enamasti õpilased abistavad erivajadusega last ja käituvad temaga õpetaja või suuremate õpilaste eeskujul. See ülesanne oli väga sobiv, et suunata lapsi seda eeskuju märkama ning samas teades, et igapäev klassist jälgitakse ka ise tegutsema. Üks õpetaja märkis: „... *olukord muutus, sest kaasõpilased õppisid abivajajat märkama ja tegid seda iseseisvalt, meelde tuletamiseta. Väga hästi motiveeris neid olukord, kus keskkooli noormehed viisid poissi alumise korruse sööklasse sööma ja hiljem tõid ta tagasi. Seda tehti minupoolse meeldetuletamiseta ja ka siis, kui mind koolis ei olnud...*“

Õppemäng „Kes? Keda? Kuidas?“ (Väike heategija...2011:34) suunab õpilasi mitmekesisemalt abivalmidust nägema. Mängus peavad lapsed leidma inimestele erinevaid rolle nii abivajajana, kui abistajana, panema ka ennast nende rolli. Õpematerjalide katsetamise ajal toimunud tegevuse kohta märkis üks õpetaja- „...*Kaasõpilased püüdsid aeg-ajalt ka samastuda abivajajaga, paludes temalt karke ringi liikumiseks...*“

Sallivuse alateema „Millised me oleme“ (Koos on hea, 2012:112) arendab kuulamisoskust ja aitab õpilastel mõista, et inimestel on palju sarnaseid omadusi ja kui olulised on sarnased omadused.

Sallivuse alateema „Sallivus erinevuste suhtes“ (Koos on hea, 2012:120) aitab mõista vajadust olla erinevuste suhtes salliv ja selgitada, kuidas erinevused rikastavad inimsuhteid. Õpetajad võtsid sallivuse teemaga tegelemise kokku, et õpilastel oli põnev nende töölehtede järgi töötada, valmisid ühistööd klassi laste ühiste ja erinevate omaduste kohta. Kuid muutusi laste käitumises ja suhtumises ei täheldanud ükski õpetaja.

Erivajadustega laste koolis töötav õpetaja täheldas, et märkimisväärset tulemust materjalidega töötamine ei andnud. „... *Kuna lastega on aasta jooksul ka varem seda teemat käsitletud, märkasid nad juba eelnevalt küllalt palju kui kellelgi neist oli abi vaja.*“ Samas ka teine õpetaja, kelle tavaklassis õpib vaimse ja füüsilise puudega laps tõdes, et „...*Mulle tundub, et ise abi vajavad õpilased omavad suuremat empaatiavõimet ja abistamissoovi kui need, kes seda ise pole kogunud...*“ Seega võib järeldada, et klassides-koolides, kus on erivajadustega lastega rohkem kokkupuuteid on ka sallivuse ja hoolivuse teemadel väärtuskasvatusega rohkem tegeletud. Üldiselt olid õpetajad ka arvamusel, et kui olukorraga, mil klassis õpivad erivajadusega lapsed, ollakse harjunud, ei reageerita nendega suhtlemisel

üle, samas teatakse, kuidas teiste eripäradega toime tulla. Samuti on ka Fletscher (1990) välja toonud, et sallivus peaks olema loomulik huvi teise vastu ja õiguse olla teistsugune tunnustamine. Samas, et õpilased, kes ei oma kogemust erivajadusega lapsega suhtemisel vajavadki valmisolekuks eelnevat simulatsiooni - olukorra lahtiseletamist, läbimängimist, enda asetamist samasse olukorda, seda kõike õppematerjalid pakuvad.

Vaatluslehel suunati õpetajat tähelepanu pöörama ka hoolivusele looduses, selle kohta vastati, et maakoolides pööratakse sellele nii palju tähelepanu, et muutusi nädala jooksul ei täheldatud.

Uuringust selgus, et sallivus, ei ole üheski kolmest koolis probleemiks ja muutusi selles valdkonnas ei märgatud. Küll aga oli kahes koolis selgelt märgata, et peale nädalast materjalidega töötamist oli lastel märkamise ja abistamise teema värskelt meeles ja oma abi pakuti sagedamini kui varem. „...Töölehtede täitmist täiendas konkreetne tegutsemine konkreetsetes situatsioonides. Lapsed oskasid nimetada tundeid ja õppisid käitumisviise kaaslaste abistamiseks. Koos saime teada, milliseid emotsioone võib tunda abivajaja ja milliseid abipakkujat...“

Tabel 3. Katsegrupi õpetajate hinnangud õppematerjalidele „ Väike heategija...“ ja „Koos on hea“ (vastanute arv, N=3)

Hinnang	Olen väitega täiesti nõus		Pigem nõustun		Ei oska öelda	
	Väike heategija...	Koos on hea	Väike heategija...	Koos on hea	Väike heategija...	Koos on hea
Huvitavad ja sisukad	0	1	3	2	0	0
Mugav kasutada	3	3	0	0	0	0
Jõukohased	2	2	0	0	1	1
Sobilikud I kooliastmele	2	2	1	1	0	0

Uuringu käigus kogumikega töötanud õpetajatelt küsiti õppematerjalidele hinnangut samade kriteeriumite alusel, nagu varem materjale kasutanud õpetajatelt. Kuigi katsegrupi õpetajad olid materjalidega tutvunud vaid uuringule eelnenud kuu jooksul, olid tulemused suhteliselt sarnased (vt Tabel 3). Nii nagu ka eelnevalt välja toodud Tabelis 1 selgus, et õpetajad hindavad väga kõrgelt õppematerjalide kasutamismugavust ja positiivselt kõiki teisi kriteeriumeid.

Õppematerjalidega töötati intensiivselt vaid nädala jooksul, seetõttu võib arvata, et õpetajate muutused on lühiajalise mõjuga, kuid siiski sai kinnitust, et teemade käsitlemine

antud materjalide järgi muutis lapsi sallivamaks ja hoolivamaks, kui teemaga pidevalt tegeleda, siis on ka tulemus pikemaajalised.

Antud uurimustööst selgus, et materjale kasutanud õpetajad hindavad väärtuskasvatuse õppematerjale „Väike heategija...“ ja „Koos on hea“ väga positiivselt ja tunnustavate hinnangutega. Ka kontrollgrupis läbi viidud katsed näitasid, et materjalid täidavad oma eesmärgi. Tahes tahtmata tekib siis küsimus, et nüüd kui head materjalid on olemas, siis miks neid ei kasutata. Nagu uurimusest selgus, siis suurem osa õpetajatest ei tea selliste õppematerjalide olemasolust. Kahjuks ei uuritud töös eraldi, kas materjale ei otsita ajapuudusel või ei peeta väärtuskasvatust piisavalt oluliseks või on teisi põhjuseid ja kui palju õpetajad üldse väärtuskasvatusega teadlikult ja sihipäraselt tegelevad.

Valk ja Lilles on oma uurimuses välja toonud, et õpetajad vajavad rohkem aega väärtuskasvatusega tegelemiseks, õppevahendeid ja meetodikat, ainemahtu tuleks vähendada. (Valk & Lilles, 2008). Ka mitteamalsetest vestlustest õpetajatega on välja tulnud, et väärtuskasvatusega tegelemast takistab ka ajapuudus. Kuigi väärtuskasvatus peab toimuma ja ilmselt toimubki läbivalt kõikides ainetundides, vahetunnis, kooliüritusel, on siiski vaja aeg maha võtta ja oma koolile toimiv väärtuskasvatusplaan välja töötada. Kuigi antud lõputöö teema oli küll saada hinnanguid õppematerjalidele ja ülevaade kasutatavusest, olen selle teema uurimise käigus rohkesti kolleegidega vestelnud ning mittedokumenteeritud vestluste põhjal julgen väita, et paljude koolide jaoks on väärtuspädevuse lahtikirjutamine kooli õppekavasse vaid formaalne kohustus ning sisuliselt sellega tegeleb iga õpetaja nii nagu heaks arvab – enamasti lähtudes sellest, et väärtuskasvatuse edasikandjaks on vaid õpetaja eeskuju ja sõnad aga õpetaja põhiülesandeks on õpilaste ettevalmistamine eksamiteks, kontroll- ja tasemetöödeks.

Arvan, et seni kuni koole seatakse tasemetööde ja eksamite tulemuste põhjal pingeridadesse, keskenduvadki õpetajad siiski akadeemiliste teadmiste edastamisele ja väärtuskasvatus jääbki tahaplaanile. Sutrop ja Harro-Loit (2013) on arvamusel, et koolide hindamiseks on vaja uut süsteemi - sellest, kuidas ja mille alusel õpilaste arengut ning koolide edukust edaspidi hindama hakatakse, sõltub see, kas suudetakse minna üle tuupimiskoolilt väärtuspõhisele koolile.

Ka Eesti Inimarengu Aruandes 2012/2013 on mainitud, et Eesti tulemused rahvusvahelistes testides on head, kuid nii õpilasi kui õpetajaid iseloomustab rahulolematus ja vähene usk oma edusse. Samast aruandest selgub, et ka Euroopas pole leitud head alust, mille põhjal hariduse kvaliteeti hinnata. (Eesti Inimarengu aruanne, 2013)

Õnneks on Sutrop, Harro-Loit ja Jung 10 kooli või teadusasutuse ettepanekute põhjal koostanud hindamismudeli aluse, mille põhjal saaks koolid hakata kujundama ja hindama oma väärtusarendust. Põhiväärtuste sõnastamine, eestvedamine ja vastutus, süsteemsus, koolikultuur, koostöö-partnerlus-kaasamine, järjepidevus - kõiki neid valdkondi käsitletakse erinevate tasandite läbi- juhtkond, koolitöötajad, õpilased, lapsevanemad. (Sutrop, Harro- Loit & Jung 2013)

Kindel on, et Eesti kool peab muutuma väärtuspõhiseks, mis ei tähenda muidugi, et akadeemiliste teadmiste tähtsus väheneks vaid seda, et väärtuseid arendatakse läbi õppeainete ja õppeaineid omandatakse läbi väärtuste. Õppematerjalide „Väike heategija- koos õpime tegema head!“ ja „ Koos on hea“ koostajad on selle heaks suure töö ära teinud – materjalid on koostatud nii, et need aitavad kaasa nii väärtuspädevuste, õpipädevuste kui ka õpikeskkonna arengule, neid saab kasutada erinevates väga tundides.

Antud töö piiranguks on, et uurimuses osalenute vähesuse tõttu ja selle tõttu, et uuring viidi läbi vaid Tartu maakonnas ei saa teha laiaulatuslike järeldusi, et õppematerjale üldse ei kasutata. Autori arvates võiks aga antud materjale rohkem tutvustada, saata link koolijuhtidele, algklasside aineseksioonidele levitamiseks. Kindlasti leiaksid õpetajad antud õppematerjale paremini õles, kui nad asuksid nendes veebikeskkondases, kus õpetajad oma ainetundideks materjale otsivad. Töö autor saatis materjalide lingi 207- le õpetajale Tartumaal ja on sellega oma panuse materjalide populaarsemaks muutmiseks andnud.

Tänuõnad

Käesoleva bakalaureusetöö autor tänab küsitlusele vastanud õpetajaid ja õppematerjalid katsetamisel osalenud klasse ja õpetajaid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Blackburn, S. (2002). *Oxfordi filosoofialeksikon*. Tallinn Vagabund
- Blabrük, A.-L. (2013). *Väärtuskasvatus koolis Tartu linnade III kooliastme õpetajate ja õpilaste hinnangutel*. Publitseerimata magistritöö, Tartu Ülikool.
- Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013 (2013). Eesti Koostöö Kogu, Tallinn Külastatud aadressil <http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf>
- Eesti Vabariigi põhiseadus (1992). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>
- Fetscher, I. (1990). *Sallivus: ühe väikese vooruse asendamatuses demokraatiale*. Tallinn: Perioodika
- Harro-Loit, H. (2011). *Väärtusarenduse analüüs — miks ja kuidas?* Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Harro-Loit, H., Kauksi, Ü., Ugur, K., Velbaum, K. & Parder, M.-L. (Koost.) (2012). *Lühinäidendid. Väärtuskasvatuse abivahend koolidele*. TÜ eetikakeskus Tartu: EKSA
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina
- Väike heategija- koos õpime tegema head! (2011). Külastatud aadressil http://www.eetika.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=934973/Kogumik_V%E4ike_heategija.pdf
- Kallas, R., Kuurme, T., Leino, M., Ots, L., Pallas, L., Ruus, V., Sarv, E., & Veisson, M. (2009). *Eesti kool 21. sajandi algul: kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Kavelin Popov, L. & Popov, D. (1995). *Vooruste teejuht: käsiraamat vanematele vooruste õpetamiseks*. Tallinn: Roya Vojdani.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>
- Koos on hea (2012). Külastatud aadressil http://lastefond.ee/public/Koos_on_hea_EST_30.01.pdf

- Kraav, I. (2013). Õpetaja väärtuskasvatjana. G. Kangilaski, M-L. Parder, T. Pisuke-Roos (Toim.). *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus.* (282 - 288). Tartu Ülikool
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn: Infotrükk
- Lickona, T. (2009). Tehke oma koolist iseloomu edendav kool. Pöder, M., Valk, P., Sutrop, M. (koost.) *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik.* (254–286) Tartu: EKSA,
- Lilles, L., Siivelt, P. & Jung, N. (2009). *Väärtuskasvatuse metoodikate analüüs.* Tartu Ülikooli Eetikakeskus,
http://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/vaartuskasvatusemetoodikateanaluus.pdf
- Mizera, L. & Tulviste, T. (2012). A comparison of Estonian senior high school students' value priorities in 2000 and 2009. *Journal of the Humanities and Social Sciences*, 16(2), (145 – 156).
- Pettai, I. (1999). Eestlaste ja mitte-eestlaste vastastikune sallivus Külastatud aadressil:
http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/raamatukogu_uringud/Mon2000_1Pettai.pdf
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>
- Rahvusvaheline noorte väärtushinnangute võrdlusuuring (2009). Jaan Tõnissoni Instituut. külastatud aadressil:
http://www.jti.ee/public/jti_khk_projektid_rahv_Erinevate_kultuuride_tundmaoppimisele_kaasa_aitamine_ning_vordsete_voimaluste_tagamine_opi_ja_sotsiaalsete_ostkuste_omandamisel_rahvusvahelises_koostooos.pdf
- Riiklik programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013“. Külastatud aadressil
<http://www.eetika.ee/arendus/programm/>
- Sats, M. (2004). *Tolerantsusest Eestis.* Publitseerimata magistritöö. Tallinn
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses.* TÜ eetikakeskus, TÜ Kirjastus
- Schihalejev, O. (2012). *Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?* TÜ Eetikakeskus, EKSA

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, 25, (1-60).

Sutrop, M (2009). Väärtused ja haridus ühiskondlikuskontekstis. Sutrop, M. & Valk, P. & Velbaum, K. (Koost.) *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21.sajandi Eesti ja Soome koolis* (50-67). Tartu Ülikooli eetikakeskus.

Sutrop, M; Kraav, I (2010). Koolinoorte väärtused ja väärtuskasvatus. *Eesti Inimarengu Aruanne 2009* (122 - 127). Eesti Koostöökogu

Sutrop, M; Harro-Loit, H (2013). Hea kooli mõõdupuud - miks ja kuidas? Kangilaski, G; Parder, M-L; Pisuke-Roos, T (Toim.). *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus* (216 - 246). EKSA

Sutrop, M; Harro-Loit, H; Jung, N (2013). Kooli väärtusarenduse hindamismudel - miks ja kuidas? *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus* (199 - 215).EKSA

Sutrop, M (2013). Otsides väärtuspõhise kooli võtit. Kangilaski, G; Parder, M-L; Pisuke-Roos, T (Toim.). *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus* (15 - 40).EKSA

Sutrop, M. & Valk, P. & Velbaum, K. (2009) *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21.sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu Ülikooli eetikakeskus.

Thornberg, R. & Öguz, E. (2013) Teachers' Views on Values Education: A Qualitative Study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, 59, (49-56).

Tulviste, T., & Kikas, E. (2010). Qualities to be developed on Estonian children at home and at school. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31, (315-321).

Vain, T. (2011) Väärtused eesti ja vene põhikooli õpilaste hinnangute alusel. Publitseerimata magistr töö, Tartu Ülikool

Valk, P. & Lilles, L. (2008.) Õpetajate vaated väärtuskasvatusele Külalastatud aadressil: http://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/opetajate_vaated_vaartuskasvatusele.pdf

Veisson, M. (2008) Eesti õpilaste, õpetajate, koolijuhtide ja lastevanemate väärtused. - Loone Ots (Toim.). *Uued ajad - uued lapsed*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, (219-233)

Väärtuste mäng (2010), Implement Baltic OÜ koostöös TÜ eetikakeskuse töögrupiga,
Tutvustus aadressil:

Walzer, M. (1998) *Sallivusest*, Tallinn, Vagabund 1998.

Lisa 1.

Lugupeetud klassiõpetaja,

Olen Tartu Ülikooli eripedagoogika tudeng Ene Runno, koostan bakalaureuse tööd teemal - "Tartumaa õpetajate hinnangud väärtuskasvatuse õppematerjalidele „Koos on hea“ ja „ Väike heategija – koos õpime tegema head!“ ja vajan selleks Teie abi. Palun täitke järgnev küsimustik selle kohta, kas olete kasutanud ja kui palju olete 1.- 3.klassi õpilaste seas kasutanud ning kuidas hindate Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi poolt välja antud väärtuskasvatuse õppematerjalide kogumikke „ Koos on hea.“ ja „ Väike heategija- koos õpime tegema head!“

Küsimustik on anonüümne, vastuseid kasutan vaid enda bakalaureuse töös. Vastamiseks kulub 5- 10 minutit.

Ette tänades,
Ene Runno

Õppematerjalide kogumik "Väike heategija- koos õpime tegema head!"

Kasutate Te oma töös väärtuskasvatuse õppematerjalide kogumikku "Väike heategija-koos õpime tegema head" ?

- JAH
- EI

Juhul, kui Te neid õppematerjale kasutanud ei ole, siis mis põhjusel?

- Ma ei ole sellistest õppematerjalidest kuulnud.
- Ma tean, et sellised materjalid on koostatud, kuid ei tea kust neid leida
- Ma ei ole leidnud nende õppematerjalide seast enda tööks sobivaid meetodeid, teemasid vms
- Minu arvetes ei sobi need kasutamiseks I kooliastmes
- Other:

Kui vastasite esimesele küsimusele JAH, siis kui sageli kasutate õppematerjale antud kogumikust?

- Iga nädal
- Paar korda kuus
- Korra kuus
- Korra õppeveerandis
- Korra poolaastas

Korra õppeaastas

Milliseid õppemeetodeid olete kasutanud kogumikust "Väike heategija- koos õpime tegema head!"

- Meetodid märkamise harjutamiseks
- Meetodid lahenduste otsimise harjutamiseks
- Meetodid tegutsemise harjutamiseks.

Palun hinnake õppematerjale "Väike heategija- koos õpime tegema head! " (1- ei ole väitega nõus 2- pigem ei nõustu, 3-ei oska öelda, 4- pigem nõustun, 5- olen väitega täiesti nõus.)

1. Õppematerjalid on huvitavad ja sisukad

1   2   3   4   5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

2. Õppematerjale on mugav kasutada

1   2   3   4   5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

3. Õppematerjalid on I kooliastme õpilastele jõukohased

1   2   3   4   5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

4. Õppematerjalid on sobilikud kasutamiseks I kooliastmes.

1   2   3   4   5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

Mis Teile nende õppematerjalide juures eriti meeldib?

Milliseid ettepanekuid on Teil õppematerjalide parandamiseks ja täiendamiseks?

Õppematerjalide kogumik "Koos on hea"

Kasutate Te oma töös väärtuskasvatuse õppematerjalide kogumikku "Koos on hea"?

- JAH
- EI

Juhul, kui Te neid õppematerjale kasutanud ei ole, siis mis põhjusel?

- Ma ei ole sellistest õppematerjalidest varem kuulnud.
- Ma tean, et sellised materjalid on koostatud, kuid ei tea kust neid leida
- Ma ei ole leidnud nende õppematerjalide seast enda tööks sobivaid meetodeid, teemasid vms
- Minu arvetes ei sobi need kasutamiseks I kooliastmes
- Other:

Kui vastasite selle osa esimesele küsimusele JAH, siis kui sageli kasutate õppematerjale antud kogumikust?

- Iga nädal
- Paar korda kuus
- Korra kuus
- Korra õppeveerandis
- Korra poolaastas
- Korra õppeaastas

Märkige, milliste alateemade õppematerjale olete kasutanud kogumikust "Koos on hea"

- Hoolivus
- Lugupidamine
- Ausus
- Sallivus
- Lubadused ja kokkulepped

Palun hinnake õppematerjalide kogumikku "Koos on hea" (1- ei ole väitega nõus 2- pigem ei nõustu, 3-ei oska öelda, 4- pigem nõustun, 5- olen väitega täiesti nõus.)

1. Õppematerjalid on huvitavad ja sisukad.

1 2 3 4 5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

---

2. Õppematerjale on mugav kasutada.

1 2 3 4 5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

---

3. Õppematerjalid on I kooliastme õpilastele jõukohased.

1 2 3 4 5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

---

4. Õppematerjalid sobivad kasutamiseks I kooliastmes.

1 2 3 4 5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

Mis Teile selle kogumiku juures eriti meeldib?

Milliseid ettepanekuid on Teil õppematerjalide parandamiseks ja täiendamiseks ?

Teie vanus

- 20-30
- 31-40
- 41- 50
- 51-60
- 60-.....

Lisa 2

Lugupeetud õpetaja! Kuna õppematerjalide katsetamises osalevad õpilased peavad jääma anonüümseks, siis palun Teil nummerdada õpilased enda jaoks ja vaatluslehele kanda vaid numbrid.

Vaatlusleht

Õpilane nr.....

Poiss

Tüdruk

Hoolivus

	Enne õppematerjalidega töötamist Kuupäev.....			Pärast õppematerjalidega töötamist Kuupäev.....		
	alati	vahetevahel	Mitte kordagi	alati	vahetevahel	Mitte kordagi
Märkab, kui kaaslane vajab abi						
Abistab vaid siis, kui seda palutakse						
Abistab ise, kui märkab, et keegi vajab abi						
Käitub hoolivalt oma asjadega						
Käitub hoolivalt klassi ja kaaslaste asjadega						
Käitub hoolivalt looduses.						

Märkused:

Sallivus

	Enne õppematerjalidega töötamist Kuupäev.....			Pärast õppematerjalidega töötamist Kuupäev.....		
	alati	vahetevahel	Mitte kordagi	alati	vahetevahel	Mitte kordagi
Märkab, et inimesed on erinevad (välimus, käitumine, rahvus jne)						
Käitub füüsilise puudega lapsega sõbralikult						
Käitub prillidega lapsega sõbralikult						
Käitub muukeelse lapsega sõbralikult.						
Käitub õpiraskustega lapsega sõbralikult						
Arvestab erinevustega ja hindab kultuurilist mitmekesisust.						

Märkused:

Lisa 3.

Kokkuvõtte vaatlusest

Milliseid õppematerjali osasid täpsemalt kasutasite?

Milliseid tähelepanekuid tahate ära märkida?

Kuidas muutus Teie hinnangul õpilaste salliv ja hooliv käitumine peale õppematerjalide kasutamist?

Palun tehke võimalikult täpne kokkuvõtte vaatlustulemuste põhjal.

Palun hinnake oma kogemuse põhjal õppematerjale "Väike heategija- koos õpime tegema head! " (1- ei ole väitega nõus 2- pigem ei nõustu, 3-ei oska öelda, 4- pigem nõustun, 5- olen väitega täiesti nõus.)

1. Õppematerjalid on huvitavad ja sisukad

1   2   3   4   5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

2. Õppematerjale on mugav kasutada

1   2   3   4   5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

---

3. Õppematerjalid on I kooliastme õpilastele jõukohased

1 2 3 4 5

_____

Ei ole nõus   Täiesti nõus

4. Õppematerjalid on sobilikud kasutamiseks I kooliastmes.

1 2 3 4 5

_____

Ei ole nõus   Täiesti nõus

Palun hinnake õppematerjalide kogumikku "Koos on hea" (1- ei ole väitega nõus 2- pigem ei nõustu, 3-ei oska öelda, 4- pigem nõustun, 5- olen väitega täiesti nõus.)

1. Õppematerjalid on huvitavad ja sisukad

1 2 3 4 5

_____

Ei ole nõus   Täiesti nõus

2. Õppematerjale on mugav kasutada

1 2 3 4 5

_____

Ei ole nõus   Täiesti nõus

3. Õppematerjalid on I kooliastme õpilastele jõukohased

1 2 3 4 5

_____

Ei ole nõus   Täiesti nõus

4. Õppematerjalid on sobilikud kasutamiseks I kooliastmes.

1 2 3 4 5

Ei ole nõus   Täiesti nõus

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Ene Runno

(sünnikuupäev: 30.10.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Tartumaa õpetajate hinnangud väärtuskasvatuse õppematerjalidele „Koos on hea“ ja „ Väike heategija – koos õpime tegema head!“, mille juhendaja on Igne Lembinen,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 14.05.2014